

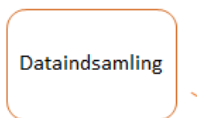
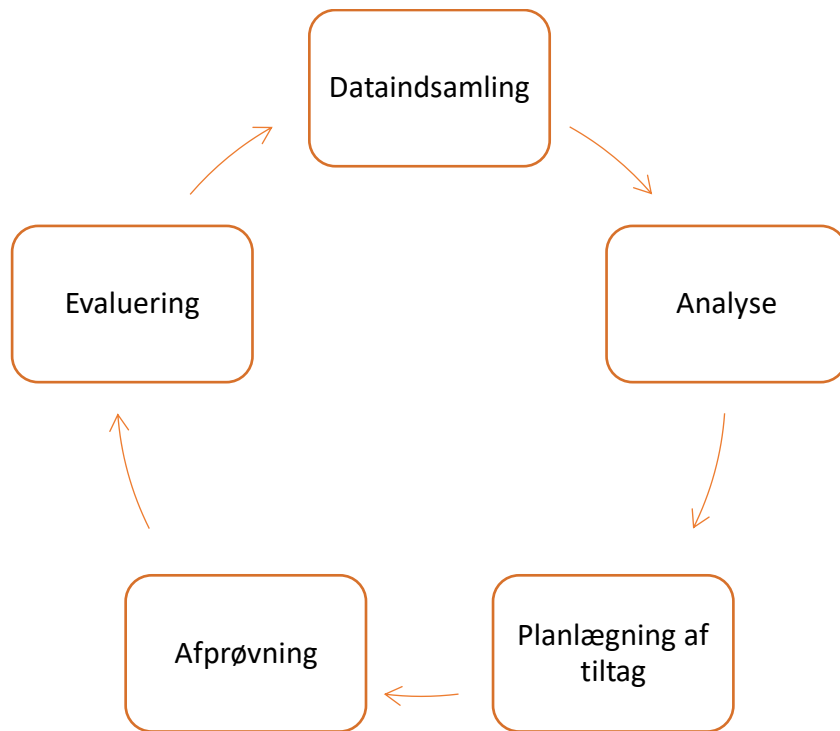
Sådan kan du arbejde med mobning på en ungdomsuddannelse

Udarbejdet af Christian Quvang

Sådan kan du arbejde med mobning på ungdomsuddannelsen

I dette materiale om mobning og mobbeindsatser er mobbehåndteringsmodellen den centrale inspiration for tilrettelæggelse og gennemførelse af initiativer til både forebyggelse og bearbejdning af mobning og mobbelignende adfærd. Modellen er beskrevet af Stine Kaplan Jørgensen på grundmodul 2 i kerneteksten; "Analytiske fremgangsmåder – en introduktion til mobbehåndteringsmodellen". I præsentationen fremhæves det, at: "Når man skal håndtere mobning i lokale praksisser, vil det ikke være det samme, der virker hver gang. Hvad der er bedst at gøre afhænger af, hvordan problemet konkret viser sig i den specifikke kultur. Derudover kan man aldrig vide, om det, man gør, vil komme til at virke sådan som man håber og forventer".

Når du anvender denne model, får du indbygget en struktur i dine indsatser, der sikrer, at du bevæger dig fra en analyse af mobning til evaluering af den mobbehåndteringsindsats, der blev iværksat. Modellen præsenterer en didaktisk ramme for, hvordan der kan arbejdes med mobning fx på ungdomsuddannelser. Modellen er opbygget i fem trin, og i præsentationen af modellen vil der blive givet eksempler på aktiviteter på de enkelte af de fem trin, der relaterer sig til udfordringer på ungdomsuddannelsesområdet.

Dataindsamling

Ifølge mobbehåndteringsmodellen er dataindsamling det første trin. Her er det vigtigt at være opmærksom på, at data ikke er objektive og værdifrie. Med andre ord har vi nogle interesser, der vil styre os, hvis ikke vi styrer dem. I forbindelse med mobning er det bæredygtige fællesskaber blandt de unge, vi undersøger, så derfor må dataindsamlingen også forsøge at afdække så mange nuancer som muligt af dette. Inden dataindsamlingen gennemføres, er det nødvendigt at gøre sig klart, at når vi indsamler data om mobning, så gør vi det ud fra en bestemt grundopfattelse af, hvad vi hver især mener, der er godt, rigtigt og hensigtsmæssigt. Derfor er det vigtigt at vi som undervisere og ledere drøfter, hvordan vi selv forstår mobning for at forstå de valg, vi træffer.

Inden I går i gang med dataindsamlingen er det en god ide at læse kerneteksten på grundmodul 2 "Fire tegn på mobbemønstre." I kerneteksten er der præsenteret fire temaer, som dataindsamlingen bør rette opmærksomheden mod: "Det talte sprog", "Den digitale kommunikation", "Den organisatoriske kontekst lokalt på stedet" samt "Positioner, der indebærer udsathed og mobning". Disse temaer eller dimensioner i mobningens DNA bør der indsamles data omkring på det enkelte uddannelsessted. At indsamle data er at systematisere aspekter ved den pædagogiske praksis, der ikke umiddelbart er tilstrækkeligt systematiseret, synliggjort eller tilvejebragt viden om. Metoder til at indsamle data, der belyser de fire temaer eller for den sags skyld andre forhold ved mobning, er mange og med mange kombinationsmuligheder, der ikke er plads til at præsentere her. I kan benytte spørgsmålene under afsnittet "Analyse" i forbindelse med indhold og design af jeres dataindsamling.

I stedet følger her en række eksempler på, hvordan der kan indsamles data inden for en række typiske praktikker i ungdomsuddannelsen, der fylder ret meget i relationerne de unge imellem, og som derfor også vil kunne forbindes med mobning. Måske er det i sådanne hverdagspraktikker, vi kan finde både årsagen til mobningen og løsningen på samme. Men inden der lokalt iværksættes dataindsamling, bør der selvfølgelig gøres en slags status, der giver svaret på spørgsmålet: Hvad ved vi om det, der sker hos os?

Det er en god ide at starte dataindsamling med at undersøge, hvad der er af eksisterende viden, andre har fundet ud af. Dernæst fortsætter arbejdet med selv at designe og planlægge egen dataindsamling, som kan tilrettelægges på forskellige måder.

Dataindsamling i form af **observationer**

Undervisernes egne observationer af de fire mobbemønstre kan tilrettelægges og gennemføres på flere måder. Den mest optimale form for observation er, når en kollega har eller overtager undervisningen eller aktiviteten, og underviseren selv får mulighed for at observere klassen. En observationstype er den strukturerede observation som fx minutobservation, hvor der på nogle bestemte minuttal registreres, hvad der sker netop i dette minut. Ved en anden struktureret observationsmetode kan man medbringe et skema med de fire temaer og notere ved hvert tema, hver gang man gør observationer vedrørende temaet. Det er vigtigt, at observationerne bliver nedskrevet umiddelbart, for ellers vil meget gå tabt. temaer kunne f.x. være hierarkier i klassen, deltagelsesaktivitet og samarbejde, læringsmiljø, herunder præstationsmiljø eller rum for at fejle og eksperimentere.

Man kunne også vælge et af temaerne ud f.x. de unges sprog og måde at kommunikere med hinanden på og sprogets betydning i forbindelsen med mobning. Ved observation af dette tema i klassen og i andre

sammenhænge i ungdomsuddannelsen, vil man kunne opnå et indblik i, hvor grænsen og udfordringerne er i kommunikationen mellem de unge i forhold til deres opfattelse af, hvad der er sjovt, og hvad der er mobning. Denne grænse kan være svær at opdage, og derfor vil dataindsamling på dette felt måske give nogle overraskende svar, vi ikke forventede.

Elevernes egne observationer af hændelser i og uden for undervisningen kan over en periode registreres i en logbog eller en dagbog, hvori eleverne selv nedskriver de observationer, de gør sig i hverdagen. Disse observationer kan fx efterfølgende og efter aftale med eleverne inddrages i løbende evalueringssamtaler. Afgørende er det selvfølgelig, at det er eleverne, der suverænt bestemmer, hvad der kan indgå i samtalen.

Dataindsamling i form af **fortællinger**

Elevernes egne fortællinger er vigtige informationsgivere, og her er der tale om mere komplekse tekster end blot logbøger, idet der her tænkes på arbejdet med egentlige fortællinger eller narrativer, hvor et bestemt tema udvælges og gøres til genstand for en skriveopgave. I stedet for skrevne tekster kunne sådanne tekster også indtales på en mobiltelefon eller andre elektroniske platforme.

Helt konkret kunne et hold eller en klasse skrive om ungdomspraktikker som fx festkultur og mobning eller køn, seksualitet og mobning. Sådanne tekster mv. forstås også som data idet, de bidrager med vigtig viden om aktuelle eller potentielle mobbemønstre på holdet.

Dataindsamling i form af **spørgsmål**

At stille spørgsmål til et relevant tema er den klassiske dataindsamlingsmåde, som de fleste kender til. Spørgsmålene kan stilles mundtligt, hvor svarene optages til senere brug (fx på en mobiltelefon), eller der kan udarbejdes et egentligt spørgeskema. Spørgeskemaundersøgelser er særligt vanskelige, fordi det er svært at vide, hvordan den, der skal svare, opfatter spørgsmålet. Under alle omstændigheder vil en spørgeskemaundersøgelse give meget viden, som man kan vælge at undersøge nærmere. Helt konkret kan det at udforme en spørgeskemaundersøgelse blive en del af klassens pensum, og eleverne kan fx udforme spørgeskemaer om ungdomspraktikker som undervisningens betydning for stress og mobning eller fravær eller skoleskulkteri. Ligesom det kunne blive en del af pensum, som eleverne selv analyserer.

En tredje måde at stille spørgsmål på er at gennemføre fokusgruppeinterview, hvor flere personer sammen interviewes efter et såkaldt semistruktureret spørgeskema. Fokusgruppeinterviewet anvendes, hvis man

ønske at få lidt dybere indsigt i de fire mobbemønstre. Det semistrukturerede spørgeskema, er en guide til at sikre, at spørgeren kommer omkring de fire mobbemønstre og de ting man i øvrigt ønsker belyst. Interviewet kan optages og udskrevet i sin helhed eller blot i væsentlige dele, men der kan også være en referent, der noterer de centrale pointer. Interessante temaer til et fokusgruppeinterview kunne fx være den organisatoriske kontekst, samarbejdsformer i undervisningen, klassemiljø, og mobning.

Dataindsamling i form af **drama, musik og maleri**

Dataindsamling kan også inddrage andre og mere æstetiske dimensioner og stadig give de involverede mulighed for at komme med stærke og nuancerede udtryk for oplevelser, der fx relaterer sig til mobning. At formulere ikke-sproglige udtryk, i fx maleri og stemninger i musik og drama, kan rumme rigtig meget data med relevans for at få belyst den trivsel, der kan være truet af mobning, både for den enkelte og holdet/klassen. Relevante hverdagsungdomspraktikker med forbindelse til mobning, der kunne belyses via æstetiske processer og artefakter som drama, musik og maleri med betydning for mobning, kunne fx være tøj og dets betydning, kroppen samt mad og mobning.

Analyse

Analyse

Rammen om analysen er den forståelse af mobning, som eXbus er baseret på: det fællesskabsorienterede perspektiv. Derfor må analysen tage fat i sociale dynamikker sammen med betydningen af relationer og forhold i omgivelserne. Fokus i analysen skal derfor være den foragtproduktion og sociale eksklusionsangst, som mobbehandlingerne er præget af – sammen med mange andre ødelæggende forhold for deltagelse i praksisfællesskaberne. I eXbus opregnes fire tegn på kulturer, hvor mobning kan være en dominerende faktor: 1) social eksklusionsangst og utryghed – kendetegnet af en utryk kultur og frygt for eksklusion, 2) strikse sociale og moralske ordener – med grupperinger og hierarkier i klassen og etablerede normer for passende og upassende adfærd, 3) foragtproduktion og ekstreme eksklusioner – med foragtproduktion fremfor værdighedsproduktion og ekstrem eksklusion rettet mod enkeltindivider og 4) dominerende fortællinger, der legitimerer mobning – stereotype fortællinger, der legitimerer og retfærdiggør mobning. For at fastholde dette perspektiv, når mønstre i mobningen skal analyseres, anbefales det at læse kerneteksten på grundmodul 2; ” Fire tegn på mobbemønstre.”

Når teamet skal bearbejde de data omkring de specifikke praktikker på ungdomsuddannelsesområdet, der er foreslået indsamlet i afsnittet "Dataindsamling" ovenfor, kan det med fordel gøres med afsæt i de 4 tegn og de tilhørende spørgsmål, der her er redigeret og tilpasset ungdomsuddannelsesområdet, og som lyder:

Spørgsmål, du og teamet kan undersøge til vurdering af utryghed:

- Er klassen eller holdets praksisfællesskab præget af utryghed og social eksklusionsangst? Hvilke tegn ser I på dette?
- Er der indikatorer, der bekræfter, at nogen eller flere føler sig utrygge og er bange for at blive hånet eller gjort til grin? Hvilke?
- Er der en hård tone i klassen eller på holdet, som gør, at man skal passe på med, hvad man siger? Giv eksempler.
- Er der en tendens til, at de unge håner og latterliggør hinanden? Hvis ja, hvordan?
- Virker de unge nervøse og utrygge i forhold til deres sociale tilhørsforhold? Hvilke tegn ser I på dette?
- Er der andre tegn på utryghed og social eksklusionsangst? hvilke?

Spørgsmål, du og teamet kan undersøge til en vurdering af sociale og moralske ordener:

- Hvilke sociale ordener gør sig gældende i klassen eller på holdet?
- Hvilke kategorier, grupperinger, relationer og positioner er etableret?
- Hvordan ser hierarkiet i klassen eller på holdet ud?
- Hvem har mest magt over in- og eksklusionskriterierne?
- Hvor snævre og lukkede er grupperingerne og hierarkiet?
- Hvilke in- og eksklusionskriterier hersker på holdet eller i klassen?
- Hvad skal man gøre, og hvordan skal man helst være for at være inkluderet?
- Hvilke normer for passende og upassende opførsel findes der?
- Hvad bliver vurderet som sejt, barnligt, cool, tarveligt, acceptabelt og uacceptabelt?
- Hvor snævre og virksomme er disse ordener?
- Hvilke former for anderledeshed tolereres? Hvilke former for anderledeshed tolereres ikke?

Spørgsmål, du og teamet kan undersøge i forbindelse med en vurdering af foragtproduktion og ekstreme eksklusioner:

- Hvorvidt og hvordan kan der spores værdigheds- og foragtproduktion på holdet eller i klassen, og hvem/hvad er den rettet mod?

- Bliver humor og latter brugt på foragtproducerende måder? Hvordan?
- Er der tegn på eksklusioner, der kan betegnes som ekstreme? Hvilke?
- Er der unge, der er i særlig udsatte positioner, og som oftere end andre oplever udstødelse og bliver udsat for foragtproduktion?
- Er der unge, der ofte undgås, ofte sidder alene eller ofte er dem, de andre vender sig mod eller lægger afstand til?
- Er der unge, der fremstår som usynlige og synes på vej ud af klassens eller holdets praksisfælleskab?
- Hvilken viden foreligger om den unges situation i andre praksisfællesskaber uden for skolen?

Spørgsmål, du og teamet kan undersøge i forbindelse med undersøgelsen af elever, forældre og professionelles fortællinger:

- Hvilke fortællinger om eksklusioner dominerer på holdet eller i klassen?
- Er der enslydende fortællinger, der legitimerer og normaliserer mobningen? Giv eksempler.
- Hvem får hvilke roller og positioner i disse fortællinger?
- Hvordan bidrager andre voksne (ledere, undervisere, pædagoger, forældre, andre) eventuelt til disse fortællinger på en positiv eller en negativ måde?

Ved at reflektere over spørgsmålene i forhold til de indsamlede data vil analysen kunne give ny viden i forhold til både aktuelle og fremtidige indsatser.

For at systematisere analysen yderligere kan en anden overordnet spørgematrix være en mulig støtte. Nedenfor præsenteres en simpel, systematisk opbygget og vidensgivende spørgematrix, der kan anvendes af et team til at få viden om fx de fire temaer som kommunikation, positioner mv. samt praktikkerne fra de unges hverdagskultur, der er særlig vigtigt at forholde sig til i en mobbekontekst. Når disse seks nedenstående spørgsmål skal besvares i et team, er det vigtigt at gøre sig klart, at processen ikke handler om, som i en diskussion, at få ret, men at det i stedet handler om at samtale og inspirere for dermed at finde nye veje og nye ideer til at håndtere mobning. I mobbesager vil det ofte typisk være sådan, at nogen forsvarer nogen eller noget, og derfor vil diskussion blot understøtte de fastlåste positioner.

I jeres team kan I teste disse seks spørgsmål på casen om 1.x, der hører til dette specialiseringsmodul. Når I har gennemført denne test, vil det være oplagt, at I udvælger en mobbefortælling fra jeres egen praksis i klassen, på holdet eller på skolen. Ved at anvende denne model på fortællinger fra jeres egen praksis, vil I efterhånden kunne opbygge en fortrolighed med anvendelsen af disse spørgsmål, der måske ligefrem efterhånden kan blive en indarbejdet del af jeres professions praksis.

- Hvordan skabes udsatte positioner og mobning i det givne fællesskab – holdet, klassen og skolen?
- Hvordan forhindrer mobning adgang til deltagelse i det givne fællesskab?
- Hvilke dilemmaer befinder undervisere og ledere sig i?
- Hvilke pædagogiske, didaktiske og organisatoriske handlingsalternativ(er) findes der?
- Hvem skal inddrages i tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af indsatsen mod mobning?
- Hvad giver arbejdet med mobning anledning til at forandre af grundlags- og rammevilkår i omgivelserne?

At anvende disse seks spørgsmål på 1.x-casen vil give rutine i forhold til analysekompetencer, og når I har testet de seks spørgsmål og er rimelig fortrolige med disse, kan I begynde at anvende dem på de data, I selv har indsamlet, og på de data I evt. har indsamlet sammen med eleverne.

Det er vigtigt at huske, som de seks spørgsmål også lægger op til, at analysen ikke skal have fokus på enkeltindivider, men med udgangspunkt i eXbus' forståelse af mobning, skal have fokus på det relationelle og det kontekstuelle for den mobbeprocess eller mobbesituation, der analyseres. Det er altså ikke en såkaldt 'blame game' eller 'name game'-proces, der skal igangsættes, men en afdækning af problemet med inddragelse af de sociale dynamikker og mere komplekse relationer, mobning er gjort af. For virkeligheden er kompleks, og derfor vil I også med fordel kunne anvende spørgematrixen.

Planlægning af
tiltag

Planlægning, gennemførelse og evaluering af tiltag

Med dataindsamlingen og analysen på plads er næste trin i den pædagogisk og didaktisk baserede proces at planlægge tiltag eller indsatser af forebyggende og/eller indgribende karakter. Som understreget flere gange i dette materiale findes der ikke universalløsninger; hver klasse og hvert hold er forskellig(t) og har forskellige udfordringer i forhold til mobning, ligesom lærer- eller underviser-teams også er forskellige. Derfor skal tiltag mod mobning også have et lokalt tilsnit. To aspekter er dog universelle 'skal-opgaver', som er en del af planlægningen.

For det første er det nødvendigt at inddrage ledelsen og andre relevante aktører, som fx elevråd, forældre og andre på den enkelte ungdomsuddannelse for at sikre sig den opbakning til indsatsen, der kan være afgørende for resultatet.

For det andet er det nødvendigt, at planlægningen af tiltag er etisk forsvarlige og stemmer overens med de virksomhedsplaner mv., der gælder for uddannelsesstedet. I den forbindelse er det også værd at understrege betydningen af, at de professionelle er gode rollemodeller, og at de i arbejdet med de fire tegn på mobbemønstre tager ansvar som ledere af processen.

Nedenstående plan for tiltag og indsatser har til formål at understøtte afprøvning af systematisk tilrettelagte forløb, således at 'fart og retning' i arbejdet fastholdes. Skabelonen har dermed som formål at understøtte planlægning, gennemførelse og evaluering af tiltag i forbindelse med mobning. I skal udfylde højre side.

Planlægning af tiltag	
1. Her beskriver vi så konkret som muligt, hvad det er for mobbemønstre, vi vil arbejde med.	
2. Her beskriver vi, hvad det er for nye tiltag, vi vil gennemføre i arbejdet med mobbemønstre.	
3. Her beskriver vi, hvad vi sigter efter at opnå med dette tiltag.	

4. Hvilke tiltag skal gennemføres: - Hvornår finder de(t) sted? - Hvor finder de(t) sted? - Hvordan skal de(t) foregå? - Hvem gør hvad og hvornår? - Hvilke samarbejdspartnere indgår? - Hvem observerer under gennemførelsen? - Hvordan observeres der under gennemførelsen? -Hvem har ansvaret for indsatsen?	
5. Her beskrives konkret, hvilke tegn vi vil observere under gennemførelsen af tiltaget.	
6. Hvad kan vi risikere ved dette tiltag?	
Afprøvning	
7. Her beskrives, hvad vi gør, hvad der sker, og hvad vi observerer, der sker under gennemførelsen af tiltaget. Her begrundes vi, hvad det betyder for tiltaget, og bl.a. om det skal fortsætte eller stoppe?	

Evaluering	
8. Her beskriver vi, hvilken betydning tiltaget har haft for eleverne.	
9. Her beskriver vi, hvilken betydning arbejdet med tiltaget får for vores praksis fremover.	

Afprøvning

Afprøvning

Afprøvning eller gennemførelse af tiltag er realisering af de planer, der er lagt i planlægningskemaet. Der findes også beskrevet andre forskellige koncepter og metoder i forhold til tiltag, der kan benyttes. Det er vigtigt, at man ikke anvender andres koncepter og metoder uden forudgående analyse af materialerne i forhold til forståelsen af mobning og i forhold til det grundige analysearbejde, man har gjort i gruppen af unge, man vil arbejde med. For at gøre afprøvningen så kvalificeret som mulig, er det vigtigt i planlægningsprocessen at overveje både, hvad man kan vinde ved indsatsen, men også, hvad man kan risikere ved indsatsen.

Evaluering

Evaluering

Undervejs registrerer og observerer man tiltagene, for at forholde sig til, om den valgte metode faktisk gør en positiv forskel, eller om den måske kommer til at forværre nogle negative sociale dynamikker. Dette kan gøres på mange måder. Derfor indgår det også i planlægningen at beslutte hvilke tegn, man systematisk vil observere og registrere fx i en journal eller logbog, så processen efterfølgende kan analyseres. Udover

denne interne monitorering vil det være meget hensigtsmæssigt, at give mulighed for feedback og sparring til dem, der står for afprøvningen og sikre, at der er de nødvendige ressourcer til arbejdet.

Evaluering er midlertidigt også at slutte en proces og en erkendelsescirkel. Sådan er det også i arbejdet med mobbehåndteringsmodellen og i ovenstående planlægningskema. Vær opmærksom på, at de unge jo er en del af dette tiltag og vil formentlig, som alle de andre, have en kommentar om tiltagets betydning som succes, fiasko, forandringskabende, eller om hvilket outcome, der nu blev resultatet heraf.

Derfor anbefales det, at der gennemføres en evaluering, der giver svar på det, I ønsker at få svar på, men måske også vil give svar på forhold, I ikke regnede med at få belyst.

Til evalueringen, kan man benytte nogle af de teknikker, der blev præsenteret under dataindsamlingen. For aktørerne er en ordentlig evaluering et signal om, at tiltaget vurderes som vigtigt, og at I selv vil få et bedre funderet grundlag for næste tiltag. For givetvis vil der efterfølgende igen blive brug for initiativer mod mobning. Derfor vil evaluering ikke kun være afslutningen på denne 5-trins Mobbehåndteringsmodel, men samtidig udgangspunktet for en ny dataindsamling og nye nødvendige tiltag.